

О ЈЕДНОЈ НЕПОЗНАТОЈ БАЊОЛУЧКОЈ БИБЛИОТЕЦИ

Апстракт: У раду се даје преглед до сада непознатих доказа о постојању библиотеке Војно-научног удружења у Бањој Луци основане 1879. године. На основу монографских публикација пронађених у фонду НУБ Републике Српске, те захваљујући доступној дигитализованој грађи и изворима из више европских библиотека, даје се увид у оснивање и рад поменутог удружења, као и у основне карактеристике библиотеке. Анализа пронађене књижне грађе и доступних извора о Војно-научном удружењу показала је изузетну организованост како у процесу оснивања библиотеке и формирања фонда тако и у самом уређењу фонда, имајући у виду да су књиге печатране и дјелимично сигниране. Такође, у раду је приказан шири културно-историјски и културно-политички контекст оснивања и дјеловања Војно-научног удружења у Бањој Луци и припадајуће библиотеке, као и мјесто које је ова библиотека заузимала у структури и мрежи библиотека Аустроугарске монархије.

Кључне ријечи: библиотека, Аустроугарска, Бања Лука, Војно-научно удружење, Народна и универзитетска библиотека Републике Српске.

Опште прилике које су владале у Босни и Херцеговини у вријеме Берлинског конгреса и окупације 1878. године биле су неповољне како у економском и политичком тако и културном смислу. За четрдесет година, колико је трајала аустроугарска управа у БиХ, извршене су бројне промјене у сваком аспекту живота становништва, међутим, оне су увијек биле усмјерене у корист окупационих власти, а не народа. У овом смислу Ђорђе Пејановић прије готово једног вијека закључује: „Аустрија и Угарска гледале су на Босну и Херцеговину нарочитим очима: очима колонизатора и експлоататора. Према томе, све што је ишло у прилог тим погледима, све је помагано и подупирано, а све друго ометано или сузбијано. То потврђују силни и многобројни примери из политике, привреде и културно-просветног живота” (Пејановић, 1930, стр. 1).

Просвјетни и културни аспект развоја био је, дакле, ограничен и диригован према смјерницама и тенденцијама Аустроугарске. Непосредно након 1878. на окупиране просторе долази војни и цивилни апарат, коме је требало обезбиједити услове за друштвени и културни живот. О томе свједоче подаци о представама које су се играле на њемачком језику, предавањима, концертима и слично. Један такав концерт је „пред многобројном и врло одабраном публиком”, као „први у Босни”, изведен маја 1881. године у Бањој Луци (Besarović, 1966, стр. 11–12). Чиновници и припадници војних снага одмах су започели са разним врстама удруживања, то јест, формирањем друштава којима се организовао социјални, културни и дјелимично научни живот. Тако је, на примјер, по уласку аустроугарске војске у Сарајево основана официрска касина, која је заправо представљала

¹ berislav.blagojevic.nubrs@gmail.com

Аутор је књижевник, мр географских наука и виши библиотекар у Одјељењу за издаваштво и дигитализацију Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске. – Напомена ур.

друштво „K.u.k. Militär-wissenschaftlicher und Kasino Verein”. Љубинко Поповић износи податак да је ово друштво имало велику библиотеку која је прикупљала литературу о Босни и Херцеговини, као и да је већ 1883. претворено у официрско-чиновничку касину (Роровић, 1959, стр. 105). До сличног удруживања домицилног становништва у БиХ дошло је знатно касније, па је тако највећи број друштава и читаоница, односно библиотека, основан у периоду 1900–1907 (Hadžiosmanović, 1980, str. 37).

За историју библиотекарства на простору Бање Луке од изузетног значаја је рад Српске читаонице основане 1868. године. Међутим, након затварања и осуде Васе Пелагића 1869. и почетком устанка 1875. године Српска читаоница престаје са радом (Микић, 1999, стр. 23). У вријеме непосредно након окупације у граду није постојала библиотека, односно читаоница која би имала функцију јавне, отворене установе посвећене чувању, издавању и промовисању књига. Опструкције у обнављању рада Српске читаонице настављене су у каснијим годинама, па је њено дјеловање поново успостављено тек 1893. године (Микић, 1999, стр. 26).

У новонасталим условима, у својеврсном вакууму који је погубно утицао на културну и образовну дјелатност локалног становништва, остало је много упражњеног простора за окупациону власт да оснује и промовише друштва различитих намјена. Важно је напоменути да су многа друштва која су формирали досељени елементи имала и културно-политичку димензију дјеловања, првенствено кроз фаворизовање њемачког језика, популаризовање германофилије и подстицање одређених слојева локалног становништва да прихвате овакве идеје и да се прикључе овим друштвима. Оваква друштва имала су значајну подршку нових власти, за разлику од удружења која су оснивали домицилни народи, а која су произашла из приватне иницијативе и која су финансирана из приватних извора и путем дарова.

Оснивање и рад Војно-научног удружења у Бањој Луци

Војни дио окупационих структура у Босни и Херцеговини већ крајем 1878. започео је са организовањем читавог низа активности које нису биле искључиво војног карактера у ужем смислу ријечи. Формирање различитих удружења, оснивање библиотека тих друштава, организација предавања (углавном војно-стратегијског карактера) биле су дио тих активности. Једно од друштава које је формирано већ 1879. године било је Војно-научно удружење које је основано плански у неколико градова: Сарајеву, Бањој Луци, Мостару, Травнику и Тузли.²

Првих година по оснивању, Војно-научно удружење у Бањој Луци имало је веома много активности, прије свега предавања. Предавачи су били искључиво припадници војних структура, од капетана до генерал-мајора, али било је међу њима и доктора, свештеника, инжењера, што се свакако одразило и на релативну тематску разноврсност. Иако су теме предавања биле углавном војног карактера у ужем смислу, било је и оних које су се бавиле научним и техничко-технолошким достигнућима, као рецимо предавање о телефону, које је одржано фебруара 1884. или о заразним болестима марта исте године

² У брошури *Antheilnahme der Occupations-Truppen und der Heeres-Verwaltung an den massnahmen zur forderung der Materiellen und Culturellen entwicklung Bosniens und der Hercegovina* помиње се и оснивање удружења у Бихаћу, као и то да је команда Друге армије већ крајем 1878. поднијела захтјев за оснивање оваквих друштава (*Antheilnahme der Occupations-Truppen*, 1882, pp. 23-24).

(Organ der Militär-wissenschaftlichen Verein, 1885). У контексту библиотекарства посебно треба истаћи предавање „Из старих рукописа Царске и краљевске дворске библиотеке и ратних записа”, које је одржао капетан Хајнрих Шулте (Heinrich Schulte) осмог децембра 1881. године (Organ der Militär-wissenschaftlichen Verein, 1882). С обзиром на то да не постоје конкретни докази, могуће је само претпоставити да је и библиотека Војно-научног удружења у Бањој Луци имала значајан удио у активностима удружења.

Према расположивим подацима, Војно-научно удружење у Бањој Луци функционисало је до краја окупације, то јест до 1918. године. Двије године прије избијања Првог свјетског рата у Бањој Луци је на списку друштава евидентисано постојање Чиновничког удружења и Војне касине, али не и Војно-научног друштва (Босански гласник, 1912, стр. 359). Међутим, у истом издању у одјељку посвећеном војним структурама, помиње се Војно-научно удружење и касина у Бањој Луци; председник је био Јосеф Шафер, а секретар Јохан Свобода (Босански гласник, 1912, стр. 244). У том смислу јавља се недоумица – да ли је бањолучко удружење у међувремену претворено у официрско-чиновничку касину, као што је био случај у Сарајеву? Недостатак информација о активностима Војно-научних удружења, који је проузрокован гашењем гласила 1906. године, додатно отежава праћење рада бањолучке подружнице и њене библиотеке. У сваком случају, оваква трансформација представљала је природан одговор на ситуацију с почетка XX вијека, када је развита (националних) друштава домицилног становништва довео до слабљења и губитка утицаја оваквих удружења. Ипак, према списку активних друштава у Бањој Луци ратне 1917. године, чини се да то тога није дошло. Наиме, те су године у евиденцији забиљежени и Војно-научно удружење и Чиновничко удружење као одвојена друштва (Босански гласник, 1917, стр. 233). Крај рата су, према томе, и бањолучко удружење и њему припадајућа библиотека дочекали у неизмијењеном организационом облику какав је установљен при оснивању 1879. године.

Библиотека Војно-научног удружења у Бањој Луци

У свим мјестима Босне и Херцеговине у којима су након окупације формирана Војно-научна удружења одмах се приступило и оснивању библиотека. Први контингент књига, тачније 702 примјерка, стигао је из Беча исте године у новоформирану библиотеку бањолучког Војно-научног удружења (Благојевић, Вуковић, 2024, стр. 50). Књиге из цијеле монархије прикупљане су у централи Војно-научног удружења у Бечу, а сама бечка централа је из властите библиотеке одвојила 483 примјерка (дупликаата) и послала их подружницама у Босни и Херцеговини. Књиге за библиотеку у Бањој Луци посебно су прикупљане у подружници удружења у Кракову. Из детаљног списка дародаваца књига који је објављен у додатку број два *Vereins – Correspondenz* годишњака *Organ der Militär-wissenschaftlichen Verein*, могуће је увидјети да је акција прикупљања књига била веома озбиљно схваћена и прихваћена (Organ der Militär-wissenschaftlichen Verein, 1879).³ Према доступним подацима, преко Кракова, гдје су се прикупљале публикације за библиотеку бањолучке подружнице Војно-научног удружења, књиге су донирали: Гарнизонска

³ Годишњак, то јест „Гласник”, почео је излазити 1870. као „Organ des Wiener Militär-Wissenschaftlichen Vereins” и под тим називом је излазио до 1874. Промјеном концепције, која је подразумијевала обухватање мреже Војно-научних удружења широм монархије, „Гласник” од 1875. до 1906. излази под називом „Organ der Militär-Wissenschaftlichen Vereine”. У овом раду кориштени су подаци о активностима удружења у Бањој Луци који су објављивани у додацима „Гласника” насловљеним као „Vereins – Correspondenz”, са засебним редним бројем и пагинацијом.

библиотека Краков, Офицерска библиотека пјешадијске регименте бр. 40, Библиотека резервне команде пјешадијске регименте бр. 20, официри војног одјељења војне команде у Кракову, Офицерска библиотека пјешадијске регименте бр. 56, као и бројни други индивидуални донатори, попут Александра Леке Будисављевића (*Organ der Militär-wissenschaftlichen Verein*, 1879). Информација о донацији Александра Будисављевића је веома значајна зато што у наведеном годишњаку пише да је књиге поклонио „потпуковник Александар фон Будисављевић из пјешадијске регименте бр. 56”. Будисављевић је доиста био у овој регименти, али до марта мјесеца 1879. године, када је премјештен у пјешадијску регименту бр. 78 (Будисављевић, Будисављевић, 2018, стр. 43). Ово нам даје временски оквир из ког слиједи да су књиге за бањолучку библиотеку Војно-научног удружења прикупљане већ почетком 1879. године, а веома могуће чак и раније, у првим мјесецима по окупацији. Позив на донације књига, карата и других публикација налазимо у још једном издању. На последње три странице књиге *Das befreite Bosnien: Prinz Eugen 1697 - Laudon 1788 - Philippović 1878* (Radics, 1879) штампан је позив аутора Петера Паула Радича „за донације књига, брошура, карата и слично за војну библиотеку у Сарајеву”. У овом својеврсном памфлету, који нескривено истиче просвјетитељску и цивилизаторску улогу Аустроугарске у окупираним земљама, каже се да је „из Сарајева стигла вијест о оснивању Војно-научног удружења које ће тамо промовисати интелектуални рад, по угледу на таква удружења која постоје у другим већим гарнизонским градовима Монархије” (Radics, 1879, р. 169). По оснивању удружења, пише даље, приступило се оснивању библиотеке, па аутор тим поводом упућује „позив и молбу за љубазне прилоге цијелом родољубивом становништву наше Аустроугарске, које промовише све патриотско” да се донирају књиге, брошуре, карте и остало Војно-научном удружењу у Сарајеву, „чији је значај непроцењиво далекосежан због тла на коме ће дјеловати” (Radics, 1879, р. 170). Иако се овај позив односи директно на библиотеку удружења у Сарајеву, вјероватно ону о којој је писао Љ. Поповић, он је и даље значајан и у контексту бањолучке библиотеке Војно-научног удружења, јер доноси више детаља о грађи која се тражила од дародаваца. Радич сасвим разумљиво на прво мјесто ставља „војна, географска и историјска дјела”, али истиче да „ова прва европска библиотека у новој земљи” може имати општу образовну улогу, па се међу поклоњеним књигама могу такође наћи „класици на свим језицима, лијепа књижевност уопште, путописи и књиге за забаву, наравно бољег жанра” (Radics, 1879, р. 170). На самом крају позива је и обраћање издавача Карла Прохаске, који напомиње да прилоге треба слати поштом директно Војно-научном удружењу у Сарајеву или доље потписаном издавачу (Radics, 1879, р. 171).⁴

Карактер ове библиотеке био је несумњиво војни, имајући у виду да је основана у оквиру војног удружења, а за формирање и функционисање како удружења тако и библиотеке биле су задужене првенствено војне структуре. Књиге из фонда Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске које су некад припадале овој библиотеци такође јасно

⁴ Како би се стекао јаснији увид у то колико је позив у овом издању био значајан и са колико озбиљности се ушло у процес формирања библиотека у окупираним подручјима, неопходно је осврнути се и на поменутог издавача и његову дјелатност. Штампарију је основао Томаш Прохаска 1806. у Тешину (Чески Тешин, њем. Teschen, пол. Cieszyn), а Карл (Карел) Прохаска био је на челу штампарије од 1850. до 1881, кад га наслеђује истоимени син. Прохаска је 1876. одликован од стране цара Франца Јозефа I, а управо тих година штампарија започиње са штампањем војне литературе, отварају експозитуре у Бечу и Лајпцигу и бројне специјализоване књижаре, које су истовремено могле и да штампају књиге. Године 1883. постаје привилегована царска и краљевска штампарија и мијења име у „Kaiserliche und königliche Hofbuchdruckerei und Verlagshaus Carl Prochaska” (Badurová, 2024, р. 24–25). Колики је фокус био на војној литератури говори и податак да је овај издавач у периоду од 1807. до 1938. објавио 194 дјела из ове области, тек пет мање од најбројнијих издања која се односе на лијепо књижевност (Gębołyś, 2020, р. 138).

указују на преовлађујућу војну тематику грађе. Узмемо ли у обзир све наведено, може се претпоставити да је библиотека била затвореног типа, то јест да је била доступна искључиво или готово искључиво за војни кадар окупационих трупа смјештених у Бањој Луци. И као таква, она је имала своје мјесто у мрежи библиотека Аустроугарске монархије. За потребе статистике, Царска и краљевска централна комисија за статистику 1871. и 1872. све библиотеке у тадашњој монархији подијелила је у шест група: јавне студијске библиотеке, библиотеке универзитета, института и средњих школа; библиотеке вјерских заједница; судске, државне, регионалне и општинске библиотеке; приватне библиотеке; војне библиотеке и библиотеке друштава и удружења. Војне библиотеке су биле подијељене у пет подгрупа: службене библиотеке; библиотеке војних санаторијума, купалишта и логистике; библиотеке војних јединица; библиотеке војних удружења и библиотеке војних образовних установа и школа (Gornik, 2017, pp. 30-31). Групи библиотека војних удружења припадала је и библиотека Војно-научног удружења у Бечу, које је основано 1867. године, па су се у овој групи нашле и библиотеке других подружница које су осниване широм монархије, укључујући и бањолучку.

Слика 1. „У библиотеци Војно-научног удружења” (Danzig, 1889, p. 97).

Књиге из библиотеке Војно-научног удружења у фонду Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске

Претходне ознаке библиотечке обраде кључни су доказ о ранијим власницима, „о миграцијама књига, о њиховом преношењу од првог до посљедњег сопственика” (Мићић, 2008, стр. 57). Идентификација ранијег власништва књига из фонда Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске извршена је тумачењем пронађених печата и библиотечких етикета. Библиотечке етикете су обично постављене на хрбат или на предњу унутрашњу корицу, а, поред назива институције, садрже и податке о локацији дјела (Де Пасквале, 2021, стр. 66). Све монографске публикације садрже печате на предњој корици, или насловној страни, те рјеђе у књижном блоку, а једна публикација садржи библиотечку етикету на предлисту залијеplеном за унутрашњу страну предње корице. Неки примјерци садрже и податке о (некадашњој) локацији.

Печат који се појављује на свим примјерцима овалног је облика с оквиром, димензија 3,5 x 1,7 cm, отиснут у љубичастом или црном мастилу. У средини печатне слике на њемачком језику исписан је скраћени назив (пуни назив гласи Militar-Wissenschaftlicher Verein) удружења: milt. wissenschaftl. Vereines. Око овог натписа, са горње стране, исписано је BIBLIOTHEK des, а са доње in BANJALUKA.

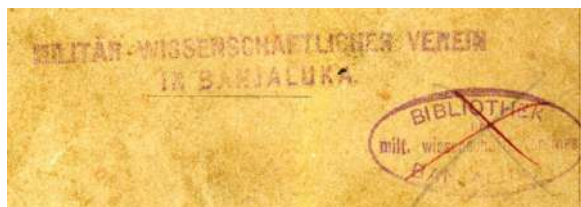
Слика 2. Печат библиотеке Војно-научног удружења Бања Лука.

Поред овог печата, на насловним странама двије публикације налази се кружна рељефна вињета пречника 3,5 cm у комбинацији бијеле и црвене боје. У средини печатне слике налази се мања кружница бијеле боје, намијењена за исписивање локацијских података. Прстен који се налази између унутрашње кружнице и обода је црвене боје и садржи натпис на њемачком језику исписан бијелим словима: MILITAR-WISSENSCHAFTLICHER VEREIN BANJALUKA.

Слика 3. Рељефна вињета са исписаним локацијским подацима.

Трећи печат пронађен је само на једном примјерку, правоугаоног је облика, димензија 7,5 x 0,9 cm без оквира, печатног симбола и украса, отиснут у љубичастом мастилу. Легенда је исписана њемачким језиком у два реда: MILITAR-WISSENSCHAFTLICHER VEREIN IN BANJALUKA.

Слика 4. Правоугаони печат Војно-научног удружења и овални печат библиотеке удружења.

Једна публикација садржи библиотечку етикету на предлисту залијеplеном за унутрашњу страну предње корице, која нам казује информацију о претходном власнику. Етикета је папирна, правоугаоног облика, димензија 8 x 5,5 cm, са одштампаним црним оквиром и натписима у три реда: Militär-wissensch. Verein. Wien. Иза Buchst и Nr. у другом и трећем реду остављен је простор за исписивање формата / локацијских података и инвентарног броја. Ова библиотечка етикета нам говори да је књига некад припадала централни Војно-научног удружења у Бечу и да је највјероватније ријеч о једном од 483 примјерка (дупликата) који су послани у Босну и Херцеговину приликом оснивања подружница удружења и њима припадајућих библиотека.

Слика 5. Библиотечка етикета Војно-научног удружења у Бечу.

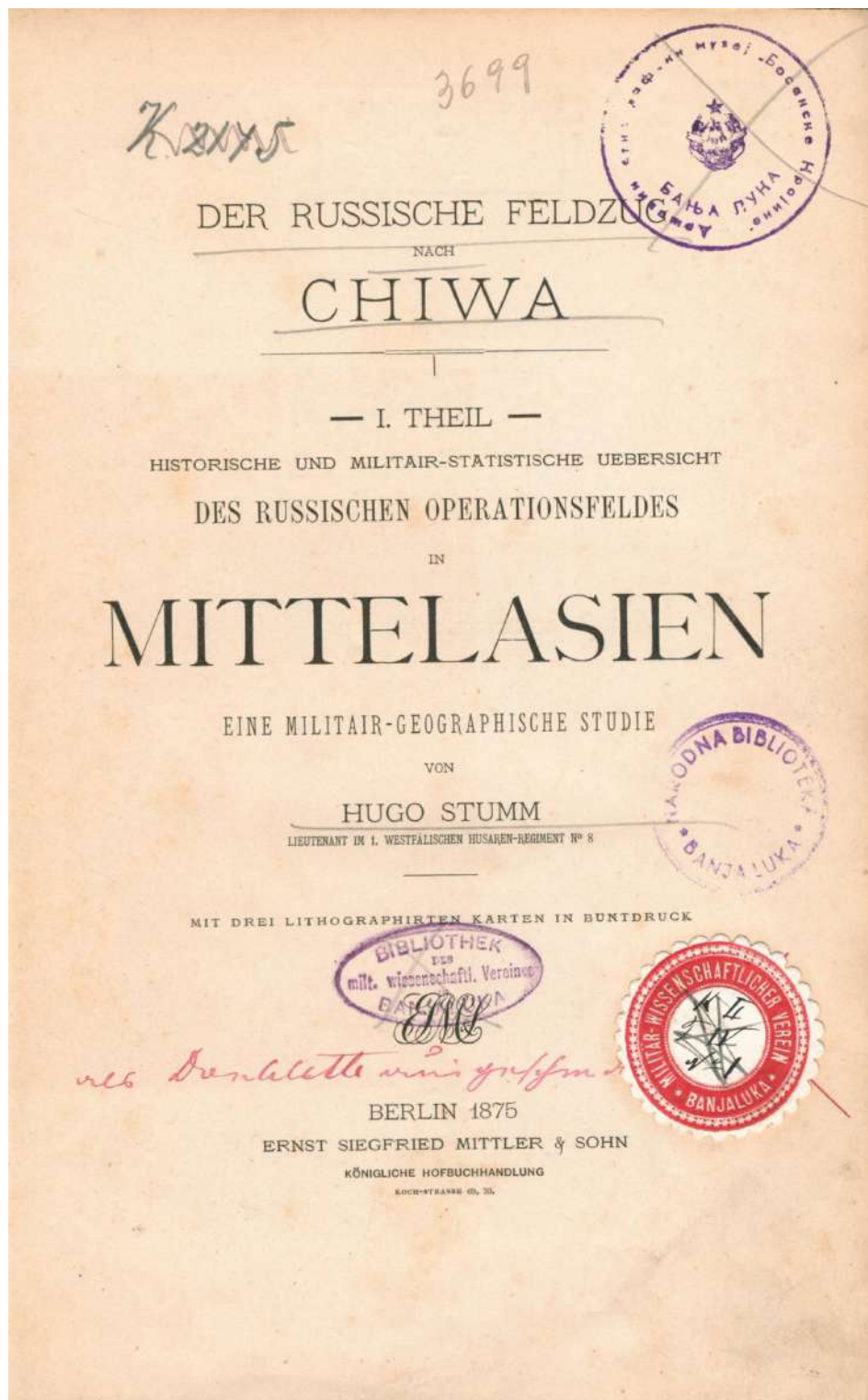
У фонду Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске пронађено је шест издања која су припадала библиотеци Војно-научног удружења у Бањој Луци, те издање Мејерсовог *Konversations-Lexikon* у двадесет и једном тому, од којих сваки садржи печат удружења. То су слједеће публикације (према години издавања):

1. Rauschnick, G. (1836). *Marschall Vorwärts! oder Leben, Thaten und Charakter des Fürsten Blücher von Wahlstadt : ein Buch für Deutschlands Volk und Heer : mit einem Stahlstich und mehreren Holzschnitten*. Leipzig, Iserlohn, Barmen: Verlag der Buchhandlung von W. Langewiesche. НУБРС, сигн. UN III 916.
2. Rotteck, K. (1842). *Allgemeine geschichte vom anfang der historischen kenntnis bis auf unsere zeiten*. Braunschweig. НУБРС, сигн. UN III 919/5-6.

3. Stumm, H. (1875). *Der russische Feldzug nach Chiwa. 1, Historische und militair-statistische Übersicht des russischen Operationsfeldes in Mittelasien*. Berlin: Ernst Siegfried Mittler & Sohn, Königliche Hofbuchhandlung. НУБРС, сигн. UN VI 3/I.
4. *Der Aufstand in der hercegovina, Süd-Bosnien und Süd-Dalmatien : 1881-1882. : nach authentischen Quellen dargestellt in der Abtheilung für Kriegsgeschichte des k. k. Kriegs-Archivs : mit 3 Karten*. (1883). Wien: Verlag des k. k. Generalstabes. НУБРС, сигн. UN IV 366.
5. *Meyers Konversations-Lexikon : Eine Encyklopädie des allgemeinen Wissens : Mit geographischen Karten, naturwissenschaftlichen und technologischen Abbildungen*. (1874-1884). Band 1-21. Leipzig: Verlag des Bibliographischen Instituts. НУБРС, сигн. UN IV 765/1 – 765/21.
6. Knobloch, W. (1896). *Die „Kanoniere von Lissa“ : zur Erinnerung an die heldenmüthige Vertheidigung der Insel Lissa durch die österreichische Artillerie am 18., 19. und 20. Juli 1866 : mit 2 Plänen und 4 Beilagen*. Pola: Im Selbstverlage des Verfassers. НУБРС, сигн. UN IV 590.
7. Obert, E. (1896). *Die verpflegung der österreicher als alliierte Napoleons im feldzuge 1812 gegen russland : mit 1 karte : 3. vortrag über kriegsverpflegung im weichsellande*. Temesvár: Selbstverlag des Verfassers. НУБРС, сигн. UN IV 743.

Оно што је видљиво из пронађене грађе јесте да су сва издања била штампана на њемачком језику, а већина је посвећена ратној, то јест војној тематици. То потврђује да се радило о превасходно уско стручној (војној) библиотеци, као и да је грађа, с обзиром на језик издања, отворено промовисала германофилство. Ово се односи на чланове друштва, војно особље и припаднике војних структура, који су били бројни, а нису били аустријског/њемачког поријекла. Године издавања нам откривају да су у библиотеку бањолучке подружнице удружења стизале и старе књиге и нова издања. Старији наслови, објављени неколико деценија прије формирања ове библиотеке, вјероватно су прикупљени путем поклона и донација, како сличних друштава и установа тако и становништва са простора читаве монархије. Издања штампана 1896. године у Пули и Темишвару, на примјер, указују на то да се фонд библиотеке попуњавао новим издањима. У случају Мејерсовог *Конверзацијског лексикона* могуће је претпоставити да није набављан сукцесивно, јер су први томови објављени прије оснивања библиотеке бањолучког Војно-научног друштва, већ да је у комплету стигао у Бању Луку након штампања посљедњег тома 1884.

Важно је истаћи да сва издања, осим Мејерсовог *Конверзацијског лексикона*, садрже печате са натписом Државни етнографски музеј „Босанске Крајине” Бања Лука (данас Музеј Републике Српске) из времена непосредно након завршетка Другог свјетског рата. Такође, публикације садрже и печат Народне библиотеке Бањалука (данас Народна и универзитетска библиотека Републике Српске), који је био у употреби од 1946. до 1956. године. С обзиром на то да су фонд Народне библиотеке у Бањој Луци након обнављања рада 1946. чиниле књиге прикупљене из остатака пријератних библиотека и читаоница, те књиге које су поклањали грађани и разне установе (Filipović, 1955, str. 15), нема сумње да су и књиге које су некад припадале Војно-научном удружењу стигле у Народну библиотеку као поклон из музеја. Остаје непознато колико књига је бројао и шта се збивало са фондом библиотеке Војно-научног удружења између 1918. и 1945. године, јер на књигама пронађеним у фонду НУБ Републике Српске нема других трагова власништва осим поменутих. Имајући у виду релативно добро стање пронађених примјерака (без већих физичких оштећења, очуван књижни блок, оригинална корицења), може се само закључити да су биле прикладно чуване и складиштене.

Слика 6. Насловна страна књиге Х. Штума *Der russische Feldzug nach Chiwa*. НУБРС, сигн. UN VI 3/I.

Закључак

Војно-научно удружење у Бањој Луци било је активно од 1879. до 1918. године. У оквиру удружења дјеловала је библиотека о којој се, према нашим сазнањима, до сада није писало. Пропагандне и логистичке активности за набавку књига за ову и друге новоосноване библиотеке на окупираном подручју биле су присутне у цијелој Аустроугарској монархији. Захваљујући овако организованој акцији, библиотека Војно-научног удружења у Бањој Луци већ 1879. у власништву је имала више од седамсто књига. С обзиром на то да нису сачувани каталози или књиге инвентара, ми данас не можемо да знамо са коликим и каквим фондом је располагала ова библиотека. Ипак, на основу сачуваних публикација из фонда Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске, могуће је закључити да је библиотека морала имати обученог библиотекара барем у једном периоду рада, јер су књиге печатране и дјелимично сигниране. Утврђено је да су сва пронађена издања штампана на њемачком језику, као и да је војна тематика преовлађујућа. Библиотека Војно-научног удружења највјероватније је била затвореног типа, то јест била је намијењена искључиво члановима који су били дио окупационих војних структура. Као таква, она није имала значајнији утицај на локално становништво у образовном и културном контексту, али је свакако релевантна за боље познавање историје библиотека и библиотекарства у Бањој Луци.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Antheilnahme der Occupations-Truppen und der Heeres-Verwaltung an den massnahmen zur forderung der Materiellen und Culturellen entwicklung Bosniens und der Hercegovina*. (1882). Separat-abdruck aus dem Organ der Militär-wissenschaftlichen Verein. Wien: Verlag des militär-wissenschaftlichen Vereines.
2. *Босански власник – ошћа приручна и адресна књига за Босну и Херцеговину*. (1912). Год. шеснаеста. Сарајево: У комисијоналној наклади Ц. Кр. дворске и државне штампарије у Бечу.
3. *Bosanski glasnik – opća priručna i adresna knjiga za Bosnu i Hercegovinu*. (1917). God. XXI. Sarajevo: U komisijonalnoj nakladi C. Kr. dvorske i državne štamparije u Beču.
4. Badurová, P. (2024). Z historie knihtisku v Těšíně: Od Prochasky k Prochaskovi. *Finidrak*, no. 2, 24–27.
5. Besarović, R. (1966). *Iz kulturne i političke istorije Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Svjetlost.
6. Благојевић, Б., Вуковић, О. (2024). *Истина је, читало се! Бањолучке библиотеке у Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске 1856–1956*. Бања Лука: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске.
7. Будисављевић, Б. Б., Будисављевић, Б. Ј. (2018). *Атлас 37 права родослова Будисављевића*. Нови Сад: Прометеј.
8. Gębołyś, Z. (2020). Příspěvek Tomáše Procházky a jeho rodiny k rozvoji těšínského tisku – vznik, vývoj rekonstrukce, digitalizace. In *Kniha ve 21. století (2020)*. Sborník z konference konané ve dnech 11.–13. 2. 2020 na Slezské univerzitě v Opavě. Ostrava: Vydala Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, příspěvková organizace Vydání první, 122–140.
9. Gornik, E. (2017). K(u).k. Militärbibliotheken. In *Die Mitteilungen der Vereinigung Österreichischer Bibliothekarinnen und Bibliothekare*. Band 70, Nr. 1, 27–41. <https://doi.org/10.31263/voebm.v70i1.1832>.
10. Danzer, A. (1889). *Unter den Fahnen. Die Völker Österreich - Ungarns in Waffen*. Prag, Wien, Leipzig: Tempsky & Frentag.
11. Де Пасквале, А. (2021). *Истина је библиолошја*. Бања Лука: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске.

12. Микић, Ђ. (1999). *Српска читаоница у Бањој Луци 1868–1941. године: (слова, сводови, читаоничари)*. Бања Лука: Институт за историју.
13. Мићић, Д. (2008). *Трагови печата на књигама добојске библиотеке*. Добој: Народна библиотека Добој.
14. *Organ der Militär-wissenschaftlichen Verein*. (1879). Band XVIII. Wien: Verlag des militär-wissenschaftlichen Vereines.
15. *Organ der Militär-wissenschaftlichen Verein*. (1882). Band XXIV. Wien: Verlag des militär-wissenschaftlichen Vereines.
16. *Organ der Militär-wissenschaftlichen Verein*. (1885). Band XXX. Wien: Verlag des militär-wissenschaftlichen Vereines.
17. Пејановић, Ђ. (1930). *Културно-просветна, хумана и социјална друштва у Босни и Херцеговини за време аустријске владавине*. Сарајево: Штампарија „Босанска пошта”.
18. Popović, Lj. (1959). Prilog istoriji biblioteka u Bosni i Hercegovini u vremenu od 1878. do 1918. *Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke NR BiH*, god. V, br. 3–4, 57–131.
19. Radics, P. (1879). *Das befreite Bosnien: Prinz Eugen 1697 - Laudon 1788 - Philippović 1878*. Wien-Teschen: Verlag von Karl Prochaska.
20. Filipović, Z. (1959). Neki problemi u radu Narodne biblioteke u Banjaluci. *Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke NR BiH*, god. I, br. 6, 15–19.
21. Hadžiosmanović, L. (1980). *Biblioteke u Bosni i Hercegovini za vrijeme Austrougarske vladavine*. Sarajevo: IRO „Veselin Masleša”.

Berislav Blagojević

National and University Library of the Republic of Srpska

ON AN UNKNOWN BANJA LUKA LIBRARY

Summary: The Military-Scientific Association in Banja Luka was active from 1879 to 1918. The association included a library that, to our knowledge, has not been written about until now. Propaganda and logistical activities for the procurement of books for this and other newly established libraries in the occupied territories were conducted throughout the Austro-Hungarian Monarchy. Due to this organised action, the library of the Military-Scientific Association in Banja Luka already owned more than seven hundred books in 1879. Given that no catalogues or inventory books have been preserved, we cannot know how many and what kind of holdings this library contained. Nevertheless, it is possible, based on the preserved publications from the holdings of the National and University Library of the Republic of Srpska, to conclude that the library must have had a trained librarian at least during one period of operation because the books were stamped and partially had book signatures (shelf marks). Research show that all the publications found were printed in German and that military topics were predominant. The library of the Military-Scientific Association was most likely of a closed type, that is, it was intended exclusively for members who belonged to the occupying military structures. As such, it did not have a significant impact on the local population in an educational and cultural context, but it is certainly relevant for better understanding of the history of libraries and librarianship in Banja Luka.

Примљено: 20. август
Корекције: 3. децембар
Прихваћено: 11. децембар